

3.5.3. Specjalne estymaty punktowe procesów WA

Podane w poprzednim rozdziale definicje amplitud procesów WA są w istocie momentami modułu stacjonarnego i ergodycznego procesu przypadkowego $u(t)$, (patrz np. [51]). Ten sposób patrzenia na pomiar amplitudy procesu WA można uogólnić otrzymując amplitudę q -tego rzędu jako q -ty pierwiastek z momentu q -tego rzędu procesu WA [67]*

$$\bar{u}_q = \left[\int_{-\infty}^{\infty} |q|^q p(u) du \right]^{1/q} = \left[\frac{1}{T} \int_0^T |u(t)|^q dt \right]^{1/q} = \sqrt[q]{E_t |u(t)|^q} \quad (3.48)$$

gdzie $p(u)$ jest gęstością prawdopodobieństwa rozkładu amplitud procesu $u(t)$, zaś definicja w dziedzinie czasu jest ważna dla procesów ergodycznych i stacjonarnych.

Przyjrzawszy się powyższej definicji w dziedzinie czasu i amplitud oraz definicjom (3.42-44) można znaleźć, że dla $q = 1$ mamy amplitudę średnią (3.42) dla $q = 2$ - amplitudę skuteczną (3.43), dla $q \rightarrow \infty$ amplitudę szczytową (3.44), (bliżej patrz [7], rozdz. 3.9.1).

Jak można wywnioskować z prezentowanych w poprzednim rozdziale danych nadzoru diagnostycznego i z modelu TWA, kwestią dyskusyjną jest zawsze wartość bezwzględna poziomu wyjściowego drgań maszyny nowej lub po remoncie. Odchodząc od tego problemu zdefiniowano liczbowe miary bezwymiarowe procesów WA, które ogólnie można wyrazić w postaci:

$$\zeta = \frac{\left[\int_{-\infty}^{\infty} |u|^q p(u) du \right]^{1/q}}{\left[\int_{-\infty}^{\infty} |u|^m p(u) du \right]^{1/m}} \quad (3.49)$$

Znaczenie tej ogólnej estymaty bezwymiarowej dla niektórych wartości q i m jest następujące:

$$K = \frac{\tilde{u}}{\bar{u}} = \text{współczynnik kształtu dla } q = 2, m = 1,$$

$$C = \frac{\hat{u}}{\tilde{u}} = \text{współczynnik szczytu dla } q \rightarrow \infty, m = 2,$$

(3.50)

$$I = \frac{\hat{u}}{\tilde{u}} = \text{współczynnik impulsowości dla } q \rightarrow \infty, m = 1,$$

$$m = 1$$

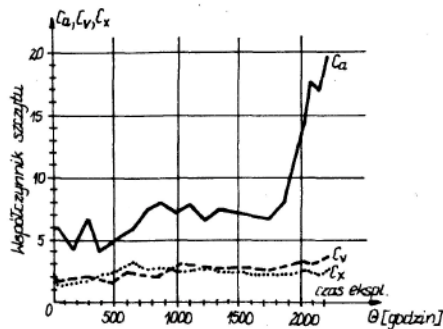
$$L = \frac{\hat{u}}{u_{1/2}} = \text{współczynnik luzu dla } q \rightarrow \infty, m = 1/2$$

*)w punkcie tym dla wygody opuścimy czas θ w oznaczeniach procesu $u(t)$.

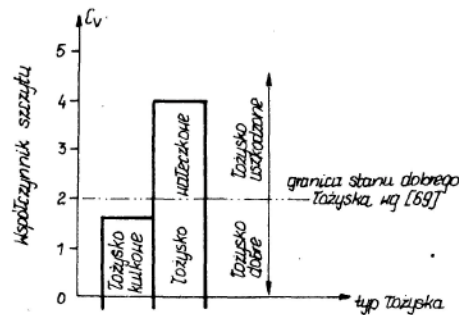
$$\sqrt[4]{\beta} = \text{pierwiastek czwartego stopnia z kurtozy } \beta \\ \text{dla } q = 4, m = 2.$$

Współczynnik kształtu K ma bardzo małą wrażliwość na zmiany stanu, natomiast współczynnik luzu L trudno jest mierzyć dla $m = 1/2$. Pozostałe współczynniki

znajduję zastosowanie w diagnostyce łożysk tocznych i przekładni. Omawiając je kolejno weźmy wpierv pod uwagę współczynnik szczytu C łatwy do uzyskania pomiarowo. Rysunek 3.26 pokazuje porównanie wrażliwości diagnostycznej współczynnika szczytu przyspieszeń C_a , prędkości C_v , przemieszczeń C_x drgań obserwowanych na obudowie łożyska tocznego silnika elektrycznego [67].

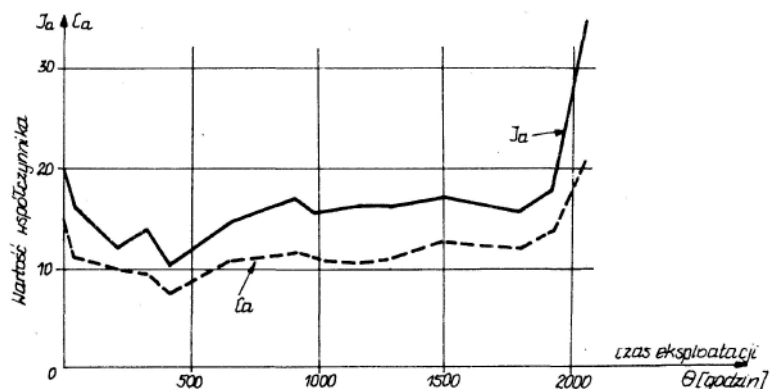
Rys.3.26. Eksploatacyjny trend zmian współczynników szczytu przyspieszenia C_a , prędkości C_v i przemieszczenia drgań C_x obudowy łożyska silnika elektrycznego małej mocy [67]

Rys.3.27. Współczynniki szczytu prędkości drgań C_v dla łożyska kulkowego i wałeczkowego silnika elektrycznego dużej mocy [69]

Jak widać z rysunku, współczynnik szczytu przemieszczeń C nie ma żadnych własności diagnostycznych, C_v - ma niewielkie, natomiast C_a doskonale zdaje sprawę ze stanu technicznego łożyska i można by tu zaproponować $C_a = 10$ jako granice stanu dobrego łożyska. Dla łożysk tocznych o większych gabarytach i obciążeniu współczynnik szczytu prędkości C_v ma również znaczenie diagnostyczne. Ostatnio Andrzejewski [69,70] donosi o dwu przypadkach prawidłowej oceny łożyska silnika agregatu pompowego podając, że posługiwał się wartością krytyczną $C_v = 2$ (patrz rys.3.27).

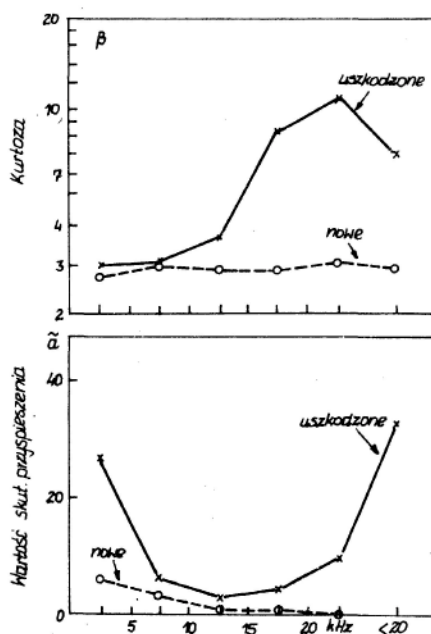
Współczynnik impulsowości I ma podobne własności diagnostyczne, a ponadto cechuje się większą wrażliwością. Potwierdzenie tego faktu można znaleźć na rysunku 3.28 z badań na silniku elektrycznym małej mocy. Tutaj dla lepszego uchwycenia zmian i pozbycia się zakłóceń zastosowano wstępną filtrację za pomocą filtru oktawowego 8 kHz.

Rys.3.28. Eksploatacyjny trend współczynników impulsowości I_a oraz szczytu C_a , w oktawie 8kHz, dla drgań obudowy łożysk silnika elektrycznego małej mocy [67]

Wstępna filtracja stosowana jest również z powodzeniem przy pomiarze kurtozy β przy ocenie stanu łożysk tocznych. Jak się okazuje z badań Dyera [71], wartość kurtozy β łożysk nowych zawiera się w granicach $\beta = 3 \div 4$, natomiast dla łożysk uszkodzonych $\beta = 10 \div 20$. Prawidłowość ta utrzymuje się w szerokich granicach obrotów i gabarytów łożysk. Rysunek 3.29 pokazuje porównawcze zachowanie się amplitudy przyspieszenia i jego kurtozy dla drgań łożyska, w pięciu pasmach $\Delta f = 5$ kHz i szóstym ostatnim $\Delta f < 20$ kHz.

Rys.3.29. Porównanie wartości kurtozy β i przyspieszenia skutecznego a drgań obudowy łożyska w sześciu

pasmach z $\Delta f = 5$ kHz [72]

Jak widać z rysunku, wartość kurtozy β w paśmie szóstym dla $f < 20$ kHz i łożyska uszkodzonego spada istotnie, podczas gdy pasma $\Delta f = 5$ kHz przy 17,5 kHz i 22,5 kHz mają nadal dużą wartość kurtozy. Wskazuje to na istotną rolę filtracji w badaniach diagnostycznych, ponieważ definicja kurtozy oparta jest na gęstości rozkładu $p(u)$, to można rzec, że w paśmie $\Delta f > 5$ kHz gęstość rozkładu $p(u)$, a co za tym idzie i kurtozy β , traci swoje właściwości zorientowania uszkodzeniowego zbliżając się do wartości małych charakterystycznych dla rozkładów typu Gausso-podobnego.

Tyle w sposób bardzo skrótowy o specjalnych estymatach definiowanych w dziedzinie amplitudy procesu WA, resztę można znaleźć w monografii [7] i nowszych pracach naukowych i stosowanych z tej dziedziny. Estymaty punktowe mogą być również definiowane w dziedzinie częstotliwości, jak to pokazano w cytowanej już pracy [68] i rozwinięto w monografii [7]. Przytoczmy tu dwie estymaty widmowe; częstotliwość Rice'a procesu $u(t)$ oznaczoną f_u oraz wskaźnik harmoniczności H_u . Jeśli oprócz procesu oryginalnego $u(t)$ zdefiniujemy proces różniczkowy

$U^{(1)}(t) = \frac{du}{dt}$ i całkowy $u^{(-1)}(t) = \int_0^t u(\tau) d\tau$ - to wspomniane wyżej estymaty można zdefiniować

następująco:

$$f_u = \frac{1}{2\pi} \left[\frac{\int_0^\infty f^2 G_{uu}(f) df}{\int_0^\infty G_{uu}(f) df} \right]^{1/2} = \frac{(\tilde{u}^{(1)})}{2\pi\tilde{u}}$$

(3.51)

$$H_u = \frac{f_u}{f_u^{(-1)}} = \frac{(\tilde{u}^{(1)})(\tilde{u}^{(-1)})}{\tilde{u}^2},$$

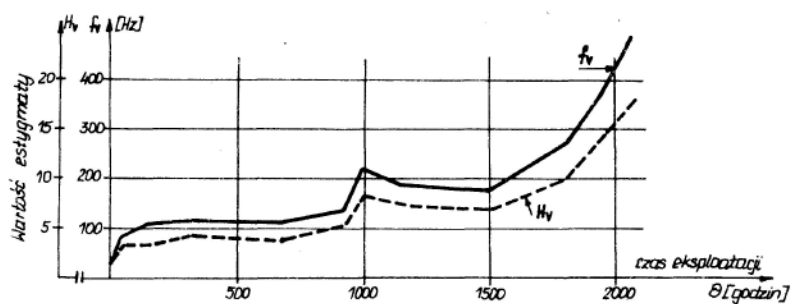
gdzie $(\tilde{\cdot})$ oznacza wartość skuteczną procesu w nawiasie.

Jak widać z zapisu definicji (3.51), wielkości te można również obliczać mierząc amplitudę skuteczną procesów różniczkowo-całkowych np. $u(t)$. Konkretnie zaś, jeśli proces oryginalny jest prędkością drgań $u(t) = v(t)$, to mierząc przyspieszenie $a(t) = u^{(1)}(t)$ oraz przemieszczenie $x(t) = u^{(-1)}(t)$, możemy obliczyć wartości częstotliwości Rice'a i wskaźnika harmoniczności. Interpretacja fizyczna częstotliwości Rice'a wskazuje na średnią częstotliwość pasma, zaś jeśli $\Delta f \rightarrow 0$, jak dla procesu harmonicznego, to f_u jest jego rzeczywistą częstotliwością. Wskaźnik harmoniczności natomiast wskazuje bezwymiarowo na szerokość pasma zajmowanego przez proces, jako że dla harmoniki $H_u = 1$, zaś dla białego szumu $H_u \rightarrow \infty$.

Zastosowanie diagnostyczne tych wielkości może być wielorakie, gdyż bez analizy widmowej możemy uzyskać informację o średniej częstotliwości procesu drganiowego f_v i szerokości zajmowanego pasma H_v jeśli zmierzmy skuteczne wartości przemieszczenia $\tilde{x}$, prędkości $\tilde{v}$ i przyspieszenia

$\tilde{a}$. Wtedy bowiem $f_v = \frac{\tilde{a}}{2\pi\tilde{v}}$, $H_v = \frac{\tilde{x} \cdot \tilde{a}}{\tilde{v}^2}$. Można np. tylko z

pomiaru $\tilde{v}$ i $\tilde{a}$ sądzić bez analizy widmowej, czy zanotowany wzrost amplitud drgań wystąpił z powodu wzrostu nie wyrównoważenia, jeśli wyliczone stąd $f_v \sim f_0$, czy też np. z tytułu uszkodzenia łożyska, przekładni itp., jeśli $f_v \gg f_0$ (f_0 - częstotliwość obrotowa maszyny). Estymaty te mogą znaleźć również zastosowanie w diagnostyce łożysk tocznych, o czym świadczy rysunek 3.30, gdzie w miarę pogarszającego się stanu łożyska tocznego obie wielkości zachowują się podobnie.

Rys.3.30. Dyskryminanty częstotliwościowe f_v , H_v dla drgań obudowy łożyska silnika elektrycznego małej mocy [67]

Widać tu, jak średnia częstotliwość procesu rośnie od częstotliwości magnetostrykcji obudowy silnika ($f \cong 100$ Hz) wykazując pierwsze mikro uszkodzenia w łożysku dla $Q = 1000$ godzin ($f_v \cong 200$ Hz) z narastające ich liczbą w miarę wzrostu θ . Wskaźnik harmoniczności H_v rośnie tu podobnie od wartości $H_v = 5$ do $H_v = 20$, wskazując na czterokrotne poszerzenie pasma procesu drganiowego silnika z tytułu uszkodzenia łożyska tocznego.

Wyżej zdefiniowaliśmy i pokazaliśmy zastosowanie specjalnych miar procesów WA, przy czym niektóre z nich, np. kurtoza β , mają charakter uszkodzeniowo-zorientowany. Estymaty bezwymiarowe, takie jak: współczynnik szczytu C , impulsowości I , kurtoza β , wskaźnik harmoniczności H_v , mają tu specjalną wagę, jako że ich poziom znamionowy dotyczy stanu obiektu, a nie jego typu, np. $\beta = 3 \div 10$ dla łożysk w dobrym stanie niezależnie od miejsca ich instalacji.

Nie zawsze jednak złożoność sygnałów WA jest tak mała jak w powyższych przypadkach, gdzie filtracja pasmowa lub częstotliwość Rice'a pozwala oddzielać sygnały TWA interesującego nas podzespołu. Często do tych samych celów trzeba stosować daleko subtelniejsze miary niż częstotliwość Rice'a procesu i łączyć je ze sposobem funkcjonowania obiektu. Zagadnienie to postaramy się naświetlić w następnym punkcie, dotyczącym analizy widmowej (częstotliwościowej) procesów WA.